

Latviešu valodas
aģentūra

Ziemassvētku vārdrnīca

advente

Laiks pirms Kristus dzimšanas svētkiem no baznīcas gada sākuma (1. adventes svētdienas jeb ceturrtās svētdienas pirms Ziemassvētkiem) līdz Ziemassvētku vakaram 24. decembrī.

Befana

Itāļu mitoloģijā veca sieviete, kas Epifānijā jeb Zvaigznes dienā (6. janvārī) piepilda bērnu zeķes ar dāvanām, taču nerātņajiem bērniem viņa atstāj ogles vai salmus no savas slotas. Befana parasti tiek attēlota kā veca sieviete, kam ap galvu apsiet lakats, bet uz pleciem ir tumšas krāsas apmetnis vai šalle.

Betlēme

Palestīnas pilsēta, kas saskaņā ar evaņģēlijiem (Mateja evaņģēlija un Lūkas evaņģēlija 2. nodaļu) ir vieta, kur dzimis Jēzus Kristus. Šajā vietā ir uzcelta Kristus piedzimšanas baznīca. Senebreju valodā vārds „Betlēme” (*bet lehem*) nozīmē ‘maizes nams’.

bluķa vilkšana

Viena no Ziemassvētku izdarībām, kam ir sena rituāla nozīme. Piesējuši bluķi virvē, laudis to velk no sētas uz sētu pa dažādām vietām, sevišķi, kur gadījušās likstas un nelaimes. Pēdējā sētā vilkšana beidzas ar bluķa sadedzināšanu.

budēli, ķekatas (arī iešana čigānos)

Jautrs, trokšņains masku gājiens, kurā dodas no Mārtiņiem līdz Meteņiem, visvairāk – Ziemassvētku laikā.

danči

Latviešu etnogrāfiskās dejas un rotaļdejas.

kaladas

Ziemassvētku svētku gājiens, kurā piedalās tikai sievietes. Viņas iet no sētas uz sētu, dziedādamas Ziemassvētku dziesmas. Par to viņas saņem dāvanas un cienastu, ko sauc par kaladu. Kaladnieces iet barā, apciemojot sētu pēc sētas visu svētku laiku.

korālis

Garīga dziesma vienbalsīgam vai daudzbalsīgam korim. Korāļiem raksturīgs miers, apcerīgums, vienmērīgs akordisks izklāsts. Daudzās pasaules zemēs korāļu dziedāšana sveicīšu gaismā ir kļuvusi par tradicionālu veidu, kā svinēt Kristus dzimšanu.

Krampuss

Pēc populāras Centrāleiropas leģendas – pa pusei āzis, pa pusei dēmons, briesmonis, kas Ziemassvētku laikā soda bērnus, kuri slikti uzvedas. Viņš ir svētā Nikolaja pavadoņš. Svētais Nikolajs 5. decembra vakarā bērniem nes dāvanas, bet Krampuss – žaģarus un vīcas.

kūķis (arī koča)

Tradicionāls latviešu Ziemassvētku vakara ēdiens, biežputra, ko gatavo no grūbām, ūdens, žāvēta speķa, sāls un sīpoliem.

Latviešu valodas
aģentūra

Ziemassvētku vārdrnīca

maskošanās

Tērpšanās maskās un došanās masku gājienā. Masku gājiena maskas attēlo pārdabiskas būtnes (velnu, raģanu, Lausku), dzīvniekus (lāci, kazu, vilku, gaili, dzērvi, zirgu), priekšmetus (dzirnavas, siena kaudzi, labības kūli), cilvēkus (garo sievu, mazo vīru), augus (kāpostgalvu, sēni, koku). Šajās maskās saskatāma simbolika, kas atbilst latviešu tautas raksturam un uzskatiem.

puzuri

(arī pūzuri, lukturi, lākturi, krīži, krīgi, ķisti)

Latviešiem raksturīgs telpu greznojums, ko parasti gatavo no salmiem, papildinot ar citiem rotājošiem elementiem: krāsainu papīru, lupatiņām, putnu spalvām un lentēm.

raģavas

(arī kamanas)

Santaklausa pārvietošanās līdzeklis, ko velk deviņi ziemeļbrieži. Raģavas (kamanas) ir paredzētas braukšanai pa sniegu vai ledu, taču Santaklauss ar tām lido pa gaisu.

Ho, ho, ho!

Santaklauss

(arī Santa Klauss)

Rietumeiropas un Amerikas Ziemassvētku un Jaungada tradīcijā labestīgs pasaku vecītis, kas šo svētku priekšvakarā atnes bērniem dāvanas un piepilda viņu vēlēšanās. Latviešu valodā šo tēlu parasti sauc par Ziemassvētku vecīti.

speķis

Cūku tauku slāņa šķēle vai gabals. Latviešu Ziemassvētku ēdiens ir vārīti pelēkie zirņi ar speķi un ceptiem sīpoliem.

Svētais Nikolajs

Ziemassvētku vecīša prototips, Miras bīskaps, svētais, brīnumdaris. Viņš dzimis 270. gadā Romas Impērijā, mūsdienu Turcijas teritorijā. Ir vairākas leģendas par to, kā Svētais Nikolajs palīdzējis cilvēkiem, tāpēc ar laiku kļuvis par kulta tēlu. Zināms kā bērnu, jūrnieku, zvejnieku, tirgotāju, nepatiesi apvainoto, grēkus nožēlojušo cilvēku aizbildnis.

ziemas saulgrieži (arī ziemas saulstāvji)

Senāko laiku tradīcija, kas saistīta ar Saules stāvokli. Ziemas saulgriežos ir īsākā diena un garākā nakts. Ziemas saulgrieži ir 21. vai 22. decembrī un iezīmē astronomiskās ziemas sākumu.

ziemeļbriedis Rūdolfs

Izdomāts personāžs, nesenākais ziemeļbriedis Ziemassvētku vecīša pajūgā. Rūdolfs, kurš iejūgts pajūga priekšgalā, no pārējiem astoņiem ziemeļbriežiem atšķiras ar kvēlojoši sarkanu degunu. Rūdolfa tēlu 1939. gadā radīja reklāmists Roberts Mejs.

Zvaigznes diena (arī Triju karaļu diena, Triju kungu diena)

Kristiešu svētki, kas tiek svinēti 6. janvārī. Šajā dienā trīs Austrumu gudrie, sekojot zvaigznei, devās uz Betlēmi aplūkot jaundzimušo Jēzu Kristu.

Izmantotie avoti

Danču krātuve. Pieejams: <https://www.dancukratuve.lv/>

Elektroniska latviešu valodas vārdrnīca „E-pupa”. Latviešu valodas aģentūra. Pieejams: <http://epupa.valoda.lv/>

Encyclopedia Britannica. Pieejams: <https://www.britannica.com/>

Grīna, M., Grīns, M. *Latviešu gads, gadskārtā un godi*. Nebraska : Amerikas Latviešu apvienība, 1987. 452 lpp.

Kristietības vēsture. Tulkojušas A. Vāczeniece, S. Saulīte, A. Šuvajeva. Tulkojuma zinātniskais konsultants un materiāla par kristietību Latvijā sagatavotājs Dr. theol. J. Rubenis; redaktors A. Vilsons. Rīga : Zvaigzne ABC, 2005, 688. lpp.

Māci un mācīes latviešu valodu. Latviešu valodas aģentūra. Pieejams: <https://maciunmacies.valoda.lv/>

Misāns, I. Svētais Nikolajs un Santa Klauss – no viduslaiku pielūgsmes objekta līdz mūsdienu kičam. Pieejams: https://www.youtube.com/watch?v=kuaLUUQV7TI&ab_channel=LatvijasUniversit%C4%81te

Mūsdienu latviešu valodas vārdrnīca. Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūts. Pieejams: <https://mlvv.tezaurs.lv/>

Skaidrojošā un sinonīmu vārdrnīca „Tēzaurs”. Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorija. Pieejams: <https://tezaurs.lv/>

Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze. Latviešu valodas aģentūra. Pieejams: <https://www.valodaskonsultacijas.lv/>